

**Інформаційна довідка
щодо проєкту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України
щодо уточнення підстав проникнення до житла чи іншого володіння
особи у невідкладних випадках»
(реєстр. № 15488-2 від 24.08.2026)***

***Анотація.** В інформаційній довідці аналізуються питання допустимості доказів, проникнення до житла чи іншого володіння особи, преюдиційності вироку в контексті пропозицій, передбачених у проєкті Закону України (реєстр. № 15488-2 від 24.08.2026) (далі – законопроєкт). Розглядається доцільність уточнення статей 9, 86, 87, 90, 233 Кримінального процесуального кодексу України з огляду на чинну кримінальну процесуальну процедуру, практику Європейського суду з прав людини з означених питань, а також практичну необхідність.*

Виокремлено певні ризики, які надалі можуть перешкоджати належній реалізації законопроєкту під час правозастосовної діяльності.

***Ключові слова:** кримінальне провадження, проникнення до житла чи іншого володіння особи, невідкладність, майно, речовий доказ, допустимість доказу, преюдиційність вироку.*

Вступ

Недоторканність житла чи іншого володіння особи є фундаментальною гарантією права на повагу до приватного і сімейного життя та захисту особи від свавільного втручання держави. Стаття 30 Конституції України встановлює загальне правило, відповідно до якого проникнення до житла чи іншого володіння особи, проведення в них огляду або обшуку допускаються лише на підставі вмотивованого рішення суду. Водночас Основний Закон передбачає можливість іншого, встановленого законом, порядку в невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей, майна або безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення. Отже, попередній судовий контроль є конституційно визначеним правилом, тоді як можливість втручання без попередньої судової санкції – винятком, допустимість якого обумовлена наявністю об'єктивної та нагальної необхідності.

Відповідні гарантії закріплено і у статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), яка гарантує кожному право на повагу до його приватного і сімейного життя, житла та кореспонденції. Втручання держави у це право допускається лише за умов, визначених пунктом 2 статті 8 Конвенції, зокрема якщо воно передбачене законом, переслідує легітимну мету та є необхідним у демократичному суспільстві. Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у своїй практиці послідовно наголошує, що обшук житла є особливо серйозним втручанням у права, гарантовані статтею 8 Конвенції, а тому національне законодавство має

передбачати належні та ефективні гарантії від свавільного застосування відповідних повноважень.

Однією із ключових гарантій у цій сфері ЄСПЛ визнає попередній судовий контроль. Водночас Суд не розглядає вимогу попереднього судового дозволу як абсолютну за будь-яких обставин. Проведення обшуку або іншого втручання без попередньої судової санкції може бути виправданим у виняткових випадках, коли невідкладність ситуації об'єктивно не дозволяє очікувати отримання такого дозволу. Проте, відсутність попереднього контролю має компенсуватися іншими ефективними процесуальними гарантіями, зокрема своєчасним і реальним судовим контролем після проведення відповідної дії, можливістю особи оскаржити втручання та перевіркою судом його необхідності, законності й пропорційності.

У практиці ЄСПЛ вимога невідкладності не зводиться до формального посилення органів кримінального переслідування на ризик втрати доказів. Наявність нагальної потреби має бути обґрунтована конкретними обставинами справи, а втручання – обмежене тією мірою, яка необхідна для досягнення легітимної мети. При цьому Суд оцінює систему гарантій у цілому, беручи до уваги, зокрема, підстави для проведення обшуку без попереднього судового дозволу, обсяг дискреції правоохоронних органів, порядок документування таких дій, можливість їх подальшої судової перевірки та наслідки встановлення їх незаконності.

Особливого значення для оцінки українського законодавства набуває практика ЄСПЛ щодо обшуків, проведених без попереднього дозволу суду. У справі *Korniyets and Others v. Ukraine*¹ Суд звернув увагу на проблеми, пов'язані з ефективністю подальшого судового контролю за обшуками, проведеними без попередньої судової санкції. З огляду на підхід ЄСПЛ, сама формальна можливість подальшого звернення до суду не є достатньою: судовий контроль має бути своєчасним, належним за обсягом та забезпечувати реальну можливість перевірити необхідність і пропорційність втручання. Такий підхід має безпосереднє значення для вдосконалення положень Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), що регулюють невідкладне проникнення до житла чи іншого володіння особи.

Порівняльний аналіз законодавства деяких європейських держав² також свідчить про поширеність моделі регулювання, за якої попередня судова санкція є загальним правилом, а проведення обшуку без неї допускається лише за наявності невідкладних обставин. При цьому встановлюються процесуальні компенсатори: визначаються коло уповноважених осіб, конкретні підстави для невідкладного втручання, обов'язок належного документування таких підстав, строки звернення до суду та можливість судової перевірки законності

¹ Справа «Корнієць та інші проти України» (Заява № 2599/16 та 2 інші заяви). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_061-25?utm

² Наприклад: Criminal Procedure Law (§ 180). URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/20923?utm>; Code of Criminal Procedure (§ 91). URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/akt/504092017010>; Code of Criminal Procedure (219-220). URL: <https://sherloc.unodc.org/cld/es/v3/sherloc/legdb/legislationCollection.html?lng=es&tmpl=%22sherloc%22&country=%22POL%22&title>

проведеної дії. Таким чином, європейський підхід полягає не в повній забороні невідкладних обшуків, а у забезпеченні їх виняткового характеру та належного балансу між інтересами кримінального правосуддя і правом особи на недоторканність житла*.

Основна частина

Метою законопроекту визначено «унеможливлення виправдання процесуальних зловживань чи помилок сторони обвинувачення за рахунок нормативної невизначеності, забезпечення балансу між ефективністю кримінального провадження та конституційною гарантією недоторканності житла чи іншого володіння особи шляхом внесення змін до частини третьої статті 233 Кримінального процесуального кодексу України задля законодавчого уточнення підстав невідкладного проникнення слідчого, дізнавача, прокурора до житла чи іншого володіння особи без попередньої ухвали слідчого судді з метою врятування майна. Окрім того, законопроект також має на меті усунути можливість зловживань з боку сторони обвинувачення щодо надання недопустимих доказів, отриманих, зокрема, шляхом проникнення до житла чи іншого володіння особи. Також метою прийняття законопроекту є приведення законодавства у відповідність зі сталою сформованою практикою Верховного Суду та Європейського суду з прав людини, зокрема в частині, що стосується преюдиціального значення вироку, ухваленого на підставі угоди про визнання винуватості».

Законопроект є альтернативним до проекту № 15488. Його основною відмінністю є додавання до матеріального обмеження невідкладного проникнення до житла чи іншого володіння особи системи процесуальних запобіжників і внесення змін до статей 9, 86, 87, 90, 233 КПК України.

З огляду на пропоновані уточнення, вважаємо за доцільне зазначити таке.

1. Перш за все, варто зазначити, що пропоновані у законопроекті зміни до КПК України виходять за межі статті 233 КПК України та не відображаються у назві цього проекту закону. Тому вона потребує корегування.

2. Чинна частина шоста статті 9 КПК України передбачає застосування загальних засад кримінального провадження у випадках, коли положення Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження. Змінами до цієї норми пропонується закріпити, що: «...застосовуються загальні засади кримінального провадження ... виключно в інтересах сторони захисту та у спосіб, що не може погіршувати її процесуального становища». Тобто встановлюється спеціальне правило тлумачення кримінального процесуального законодавства на користь сторони захисту. З одного боку, це посилює забезпечення принципу верховенства права, правової визначеності, гарантії захисту від розширеного тлумачення

*Звертаємо увагу, що Дослідницькою службою може бути проведено поглиблене аналітичне дослідження розглядуваних питань у контексті закордонного досвіду.

повноважень органів держави. Проте, основним ризиком такої пропозиції є те, що будь-яка неоднозначність КПК України має вирішуватися тільки на користь захисту (виключно в інтересах сторони захисту).

У зв'язку з цим, має місце порушення таких основоположних засад кримінального провадження, як рівність перед законом і судом (стаття 10 КПК України) та змагальність (стаття 22 КПК України).

Також виникає питання щодо пропонованого законопроектом словосполучення «... у спосіб, що не може погіршувати її процесуального становища». Наприклад, якщо для реалізації права потерпілого необхідно застосувати певну процесуальну норму, яка одночасно тією чи іншою мірою погіршує процесуальне становище підозрюваного, чи буде така норма заблокована?

У контексті розглядуваних пропозицій та оцінки їх впливу на кримінальне провадження раціональніше, на нашу думку, вести мову не про застосування загальних засад «виключно в інтересах сторони захисту», а про тлумачення неоднозначних положень таким чином, щоб не допускати необґрунтованого обмеження прав і свобод учасників кримінального провадження, з окремим урахуванням принципу презумпції невинуватості та права на захист.

3. Змінами до статті 86 КПК України (у редакції законопроекту) пропонується встановити, що недопустимим є: «будь-який доказ, наданий стороною обвинувачення під час судового провадження, що був отриманий після спливу строку досудового розслідування...» і «незалежно від часу, коли стороною обвинувачення було вжито заходів щодо отримання такого доказу».

У цьому контексті слід зазначити, що згідно з чинною частиною першою статті 86 КПК України «Доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом». Тому логічно, що недопустимим визнається доказ, який було отримано з порушенням порядку, встановленого цим Кодексом, і констатувати цей факт в частині другій цієї статті (у редакції законопроекту) видається зайвим.

Окрім того, виникає питання щодо моменту «отримання доказу». Наприклад: експертиза призначена до закінчення строку, але висновок отриманий після; запит на інформацію направлений до закінчення строку, але відповідь отримана пізніше; допит проведений до спливу строку, але протокол долучений після; тимчасовий доступ проведений до спливу строку, але вилучений документ отриманий / долучений пізніше; міжнародна правова допомога розпочата до спливу строку, але результат надійшов пізніше.

У визнанні недопустимості доказу основним, на нашу думку, має бути визначення істотності порушення належної процедури в кримінальному провадженні.

4. Стосовно пропонованих змін до статті 87 КПК України, доцільно вказати на висновки Верховного Суду. Так, колегія суддів⁴ у контексті формування критеріїв оцінки допустимості доказів, отриманих органом досудового розслідування з порушенням правил підслідності, ухвалила рішення про те, що «Велика Палата має застосувати підхід, який вона сформувала в справі № 756/10060/17 (постанова від 31 серпня 2022 року) та зробити висновок, що порушення правил підслідності *не є* безумовною підставою для визнання доказів недопустимими, а оцінка допустимості доказів у таких випадках має здійснюватися в кожному конкретному кримінальному провадженні відповідно до його обставин. При цьому докази слід вважати недопустимими *лише*, якщо буде встановлено, що це порушення було поєднано з істотним порушенням прав та свобод людини, як зазначено в частині першій статті 87 КПК України, та явним і грубим зловживанням з боку органу, який здійснював досудове розслідування. Зокрема, суд у такій ситуації має вирішити питання про вплив порушень порядку проведення процесуальних дій на доказове значення отриманих у їх результаті відомостей, встановити причинно-наслідковий зв'язок між порушенням тих чи інших конвенційних або конституційних прав людини, зокрема з'ясувати, наскільки процедурні недоліки «зруйнували» або звузили ці права або ж обмежили особу в можливостях їх ефективного використання. Надаючи таку оцінку, суд має брати до уваги всі доречні обставини, включаючи те, чи заявляла сторона захисту про порушення своїх прав у зв'язку з порушенням підслідності під час досудового розслідування».

Показовою є і позиція ОП ККС Верховного Суду від 27.10.2025 у справі № 487/2438/17⁵ щодо порушення прокурором строку передачі матеріалів за частиною сьомою статті 214 КПК України, згідно з якою таке порушення не тягне автоматичної недопустимості доказів. Суд має врахувати тривалість порушення, обсяг і характер процесуальних дій та прийнятих рішень тощо.

Отже сучасна практика Верховного Суду орієнтується на конкретну оцінку наслідків процесуального порушення, а не на механічну модель «порушення норми КПК = недопустимість доказу».

5. Запропоноване доповнення статті 90 КПК України відповідає усталеній практиці Верховного Суду та спрямоване на законодавче закріплення гарантії індивідуального характеру кримінальної відповідальності. Водночас редакція потребує уточнення, оскільки використання формулювання «не є доказом винуватості» може бути витлумачено як абсолютна заборона врахування самого вироку в іншому кримінальному провадженні. Доцільніше встановити, що такий вирок не має преюдиціального значення, а обставини щодо іншої особи, відображені у

⁴ Ухвала колегії суддів Третньої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 07.09.2022, справа № 369/13131/18, провадження № 51-4776км21. URL: <https://plex.com.ua/doc.php?id=5&red=100003e126af07787c67139725b21cfcbec585®num=106330124>

⁵ Порушення прокурором строку передачі матеріалів досудового розслідування відповідному органу поза межами строку, визначеного ч. 7 ст. 214 КПК України, не тягне автоматичного визнання зібраних прокурором доказів недопустимими – ОП ККС ВС. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1908868/>

ньому, підлягають самостійному доказуванню відповідно до загальних правил КПК України. Такий підхід дозволить безпосередньо закріпити правову позицію Верховного Суду, не створюючи надмірного обмеження щодо використання вироку як процесуального документа в інших цілях.

6. Запропонована редакція частини третьої статті 233 КПК України фактично створює окремий, деталізований режим проникнення до житла чи іншого володіння особи для врятування майна. Проте, виникає питання: чи не звужується у такий спосіб конституційне поняття «врятування майна»? Тобто має місце, на нашу думку, ризик надмірного звуження сфери конституційної гарантії.

«Невідкладність» як основна вимога чинної редакції статті 233 КПК України вже передбачає виключення із загального правила – проникнення до житла чи іншого володіння особи за дозволом слідчого судді. Тому додаткове регулювання такого проникнення з метою врятування житла (як виключення) видається зайвим.

Положення законопроекту про те, що «у кримінальному провадженні *зібрано* достатньо доказів», встановлює для виняткових випадків вищий стандарт, ніж стаття 235 КПК України, яка передбачає для звичайного обшуку «достатні підстави *вважати*». При цьому нижчий стандарт пропонується для слідчого судді – докази, які «прямо або опосередковано *вказували би*» на можливу наявність речей. Два різні стандарти в одній нормі не сприятимуть однаковому правозастосуванню.

Також огляд місця події згідно з частиною третьою статті 214 КПК України залишатиметься поза дією запропонованих обмежень, адже умова про достатність доказів не може бути виконана до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Окрім того, запропонований нормотворчий спосіб удосконалення розглядуваних питань створює колізію між невідкладністю цієї процесуальної дії та обов'язком слідчого, дізнавача, прокурора постановити мотивовану постанову, що може нівелювати оперативно-розшуковий характер відповідних дій.

Більш коректною, на наш погляд, є диференціація: недопустимість доказів повинна бути наслідком встановленої незаконності конкретного способу їх отримання, а не самого факту відмови в наступному судовому дозволі.

Законопроектом пропонується ввести інститут окремої ухвали слідчого судді як нову форму реагування на порушення закону: «У разі встановлення при розгляді такого клопотання факту відсутності правових підстав для невідкладного проникнення до житла або іншого володіння особи та/або відсутності в матеріалах кримінального провадження доказів, які прямо або опосередковано вказували би на те, що у житлі чи іншому володінні особи могли знаходитись речі, які мають ознаки речових доказів і щодо яких існувала реальна, конкретна та безпосередня загроза знищення, пошкодження або втрати, слідчий суддя зобов'язаний *постановити окрему ухвалу* про

незаконне проникнення до житла або іншого володіння особи щодо усіх осіб, які ухвалювали рішення про проведення такої невідкладної слідчої дії».

Окрім того, що такий інститут існував у КПК 1960 року, у пропонованому виді окрема ухвала не є тим рішенням, яке саме по собі визначає долю доказів. Вона констатує незаконність первинного проникнення до житла чи іншого володіння особи, а процесуальні наслідки прив'язуються до подальшої долі клопотання про обшук.

Встановлення незаконності проникнення до житла чи іншого володіння особи може бути здійснено в ухвалі слідчого судді, постановленій за результатами розгляду клопотання про проведення обшуку. У разі збереження запропонованої конструкції, законопроект має визначити її процесуальний статус, адресата, порядок направлення, правові наслідки та порядок оскарження. Крім того, автоматичне постановлення окремої ухвали щодо всіх осіб, які ухвалювали рішення про проведення невідкладної процесуальної дії, потребує перегляду, оскільки встановлення незаконності процесуальної дії саме по собі не свідчить про вину кожної особи, яка приймала відповідне рішення (виникатиме питання презумпції невинуватості особи).

Пропонований строк повернення майна тривалістю 24 години конкурує з положенням частини п'ятої статті 171 КПК України, яке передбачає 48 годин на подання клопотання про арешт вилученого майна і не містить винятків для предметів, вилучених із цивільного обігу.

Також варто відзначити, що Законом України № 4555-IX від 22.07.2025 вже було розширено приписи частини третьої статті 233 КПК України, після чого ці зміни скасовано Законом України № 4560-IX від 31.07.2025.

7. Положення пункту 1 Прикінцевих положень законопроекту не узгоджуються з позицією Конституційного Суду України, який у Рішенні від 15 квітня 2020 року № 2-р(П)/2020 відзначив, що в контексті принципу верховенства права важливим є встановлення при внесенні змін до законодавства розумного часового проміжку між офіційним оприлюдненням закону і набранням ним чинності.

Висновки

Загалом досліджуваний законопроект спрямований на посилення процесуальних гарантій, забезпечення правової визначеності та недопущення зловживань стороною обвинувачення. Водночас окремі його положення містять ризики порушення балансу між сторонами кримінального провадження, надмірного формалізування процесуальних процедур та автоматизації наслідків процесуальних порушень без урахування їх істотності й конкретних обставин. Пропоновані зміни до статей 86, 87 і 90 КПК України потребують корегування з урахуванням сучасної практики Верховного Суду щодо оцінки допустимості доказів та індивідуального характеру кримінальної відповідальності. Зміни до статті 233 КПК України також потребують уточнення для уникнення звуження конституційних гарантій недоторканості

житла, колізій із чинними положеннями КПК України та надмірного ускладнення невідкладних процесуальних дій.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*